

Berecz Ágnes Gabriella

Leánymentés

Egy történet. Vegyünk mondjuk egy diplomatát, aki találkozára hivatalos egy flancos hotelbe. Kivételesen maga vezet, a sofőrjének szabad estét adott. Hangtalanul halad fekete autójával a kivilágított sugárúton, amikor meglátja, hogy egy nagydarab férfi elkezd molesztálni egy diáklányt, aki a könyvesboltnál bámészkodik. A lány hátrál, majd rémülten sikolt, a pasas magához rántja és fél kézzel befogja a száját. A diplomata hirtelen fékez, ott terem és elrántja a támadót a lánytól. Az egy lendületes ökölcsapással válaszol, de a megmentő se rest, egy jobb horoggal recsenti meg a fickó állát. A lány rémülten figyeli az ökölpárbajt, egyik ütés csattan a másik után. Pár perc múlva a földre zuhanva birkóznak az ellenfelek, azután szinte tántorogva állnak fel, hogy ismét egymásnak essenek. Kiegyenlített a küzdelem, a lány aggódva drukkol hős megmentőjének. Gáncsold el, veti oda neki a diplomata, mire ő már be is akasztja a lábát, a bűnöző pedig az aszfalton landol. Innen már helyzeti előnye van a diplomatának, a fickó fölé hajolva behúzza neki még párat, majd mikor látja, hogy az már eszméletlen, feláll és a lányhoz siet. Kérdezi, hogy jól van-e, majd a zsebébe nyúl a mobiljáért, hogy hívja a rendőrséget. Nem kell, mondja a lány, hagyják futni. A hős viszont hajthatatlan, a lassacskán eszméletére téró támadót átadja a zsaruknak, és elégtétellel nézi, amint bilincsbe verve elszállítják.

Ennyi a mese. Ismerős? Nem? Azt mondd, számtalan ilyen történet van, és ez csak annyiban érdekes, hogy egy közéleti ember a megmentő? Ha egy hétköznapi fickó ment meg egy hétköznapi lányt, az nem kerül a címlapokra? Többnyire nem, bár ki tudja? Mióta világ a világ, a mesemondók és mesehallgatók mindig megbecsülték, ha valaki kiállt a gyengébbekért. Igen, ez szép dolog, csak hogy itt egész másról van szó. Nézzük hát a „számtalan ilyen történetet”.

Ez a mese nagyjából egy Szent László-legenda mai verziója. Visszaköszön koronként és világrészenként hasonló tárgyú más meséknek is. Hol véres leszámolással, hol csellel mentették a leányokat, de játszódjanak a történetek bármily különbözően és bármily távol egymástól, óriási tévedés azt hinni, hogy a leányrabló legyőzése valaha is jótékony, humanista cselekedet lett volna.

A *Képes Krónikában* az alábbi verzió szerepel László hercegről:

...meglátott egy pogányt, aki lova hátán egy szép magyar leányt hurcolt magával. Azt gondolta tehát Szent László herceg, hogy ez a váradi püspök leánya, és ámbár nehéz sebben volt, mégis nagy hamar üldözőbe vette lova hátán, amelyet Szögnek nevezett. Midőn azután lándzsavégre megközelítette, semmire sem ment vele, mert az ő lova már nem iramodott gyorsabban, amannak lova sem maradt vissza semennyit sem; így mintegy kartávolság volt a lándzsa hegye és a kun háta között. Rákiáltott tehát Szent László herceg a leányra és monda: „Szép hugám! Fogd meg a kunt övénel, és vesd magad a földre!” Az meg is tette. Mikor [a kun] a földön hevert, Szent László herceg közelről át akarta szúrni a lándzsával; a leány ekkor nagyon kérte, ne ölje

meg, hanem bocsássa el. Ebből is kitetszik, nincsen hűség az asszonyokban, bizonyára fajtalan szerelemből akarta megszabadítani. A szent herceg azután sokáig mérkőzött a férjével, majd elvágta inát és megölte.”

Honnan vette a *Képes Krónika* a mesét? Ősibb mondákból vagy korábbi krónikákból? Netán a szerző maga kutatta fel az akkoriban szájról szájra terjedő népi motívumokat? Ezt pontosan nem lehet tudni, de meglepően korán, már László halála után egy-két évtizeddel, a XII. század elején teljesen kialakult, komplettnek tekinthető Szent László-életrajz, -személyleírás és -mondakör alakult ki Erdélyben, amit külföldi krónikások tollából is ismerhetünk, és ami később sem sokat változott. Nehéz szétválasztani, hogy ezekből mi lehetett a mese és mi volt a valóság. Történészek vitaasztalán táncol a kérdés, hogy László királyt a szentté avatása előtt szentként tisztelte-e bárki is, vagy a csodatételek egyházpolitikai célból az őt övező nemes emlékekre és a hősi cselekedeteire épültek-e fel. Ez a leánymentés, ismerve a kor szokásait, lehet akár hiteles történet is.

Mint közismert, Hunor és Magor is lányrablással szerzett asszonyt magának. Nem volt ebben semmi meglepő, hiszen a keleti nomád népeknél virtus volt a leányrablás, ami általában feleségszerzés céljából történt. Alapja az az ősi meggyőződés volt, mely szerint a leánynak csak olyan kapcsolatra szabad alapoznia a jövőjét, amelyért a férfi komoly harcban áldozatot hozott, megmutatta erejét, bátorságát, és azt, hogy képes megvédeni övét. A belső-ázsiai pogány népeknél, az egymástól nagy távolságokban élő nemzetségeknél ez teljesen természetes volt.

Ilyesmi történt a Biblia egyik leghíresebb lányrablási történetében is, amely Dinárról szól, Jákob lányáról, akit a vándorló nemzetségéből a chivita ország fejedelmének fia rabolt el és erőszakolt meg, majd a békesség kedvéért feleségül kért. Jákob fiai hitegették egy darabig, feltételeket szabtak, amit a chiviták rendre teljesítettek is, ám hiába, mert a fivérek becsapták őket, és iszonyú mézszárlással torolták meg az erőszaktevőt és népét. Hullahegyek között hozták ki hűgukat Schem házából.

Régebbi lányrablási esetet örökített meg Homérosz. Koré Démétér és Zeusz lánya volt. Hogy Szicíliában történt-e vagy Krétán, arra már nem emlékezhetett a krónikás, mindenesetre Hádész, az alvilág királya meglátta Korét és beleszeretett. Ahogy az illem kívánta, elment a testvéréhez, Zeuszhoz, és megkérte tőle a lánya kezét. Az hümmögve titokban odaígérte, de csak hitegette Hádészt, mert nem mert szólni az ügyről a feleségének. Hádész egy idő után megelégtelte a halogatást, és szövetségesnek megszerezte Koré nagyanyját, aki jó kis boszi lehetett, mert egy sosem látott virágot sarjasztott a mezőn a leányka elé. Az lehajolt, hogy leszakítsa, ám ekkor meghasadt a föld, és Hádész fekete paripák vontatta aranyos szekéren megjelent és elragadta a sikoltozó lányt. Mire Démétér Hermészt utánaküldte a kiszabadítására, addigra Koré már „lenyelt egy gránátalmamagot”, így már csak látogatóba járhatott vissza az Olümposzra.

Még ennél is ősibb az a japán monda, amelyben az Ördög a pórul járt lányrabló, akinek az emberek túljártak az eszén. Az Ördög a leányt egy hordóba zárva raboltatta el. A falusiak csellel kimentették a lányt, és köveket tettek a helyébe. Arra volt kihegyezve a mese, hogy az Ördög addig egyáltalán nem volt az emberek ellensége, csak azóta háborgatja őket.

Tehát lehet a példák között történetevolúciós kapcsolat, de hogy például Szent László legendájára nagyobb hatással voltak-e, mint a valóságos leánymentési esetek, arra semmi bizonyíték nincs.

A lovagkorban az ellenfél legyőzése társadalmi-erkölcsi megbecsülést eredményezett, vagyis becsületkérdés volt. Ezekon keresztül az etikai önértékelés részévé vált, tehát az egyén önmaga elhelyezését a társadalomban szintén meghatározta. Egy uralkodó, ha mégoly kiváló diplomata lett volna is, ha nem volt vitéz vagy nem hajtott végre hősi tetteket, semmilyen megbecsülést nem kaphatott a népétől. László herceg minden társadalmi követelménynek megfelelt. Daliás alkata, a hadi cselekedetei, a műveltsége, és nem utolsósorban a mintegy Szent István-i szerepkörben a kereszténység kiterjesztője – erősen megkérdőjelezhető jogosultsága ellenére is – királynak teremtették. „Míg ő vót a király, Erdélyt elfoglalni nem tudták. Olyan vezér vót. Nagy magos ember. Fehér lova vót nekije. [...] Az egy igazi királyember vót. Rendes vót, így hallottam a vénektű. Csak jót meséltek róla. Ment a Szentföldre, és mindenütt csak ezt a szent ígét hirdette, hogy maradjon meg a hit. Szent ember vót” – mondták róla a gyimesi csángók.*

A kereszténység mind nagyobb befolyásával elkezdett megjelenni a XII. századi germán mondákban és a prédikációra szánt irodalmi alkotásokban – természetesen vallási alapon – a megmentett lányokkal szembeni szexuális önmegtartóztatás, ami révén a leánymentő történetek alkalmassá váltak egy új, a szentté avatható keresztény-királyi lovagtípus kialakítására. Innen is eredhet ez a Szent László-legenda, de a *Képes Krónika* elbeszélésének van egy gondolkodóba ejtő pontja, ami nemigen utalhat idegen történetek koppintására. Ez pedig az, hogy a megszabadított leány kérlelte a herceget, könyörüljön meg a kun rablón, de az „elvágtá inát és megölte”.

Nem zavarta ez a mondat 1360 körül sem a szerzőt, Kálti Márkot, sem Nagy Lajos királyt, a megrendelőt. Nem hiányolták az irgalmat, a keresztényi könyörületet a szent király cselekedeteiből, aminek kézenfekvő magyarázata, hogy akkoriban más tartalommal bírtak ezek a fogalmak, mint ma, ráadásul nemcsak hadi helyzetben volt norma az ellenséges katona megölése, csatán kívül is érdemes cselekedet volt az ellenség aprítása. A lányrabló kun katona is, pogány is, miért érdemelne könyörületet? Ha László herceg futni hagyja, talán még pipogyaságról is tanúskodik. A krónikás megveti a gyenge nőt, és megvetésében rosszindulatú feltételezéssel mocskolja, amiért megkímélné a legyőzött életét. Hihetetlenül pontosan tudósítja a *Képes Krónika* a hadiszemléletet. A férfi szerző számára a pogány elpusztítása annyira kézenfekvő, hogy semmilyen más következtetést nem tud levonni, mint hogy „Ebből is kitetszik, nincsen hívség az asszonyokban, bizonyára fajtalan szerelemből akarta megszabadítani”, mármint a kunt. Gyaníthatjuk, hogy a „fajtalan” szó is elsősorban a kun harcos pogány mivoltára utalt.

A népmesékben ugyanez a történet némileg bővebb lére eresztve. Ott nem hangzik el, hogy „a püspök lánya”. De nem azért, mintha a mesemondók tudnák, hogy a váradi püspökség akkor még nem állt, hiszen azt maga László

* Magyar Zoltán: *Szent László alakja a gyimesi csángók szóhagyományában*, Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 6.

alapította később, király korában, sőt még arról se igen tudnak, hogy akkoriban a papi nőtlenség a magyar apostoli királyságban még nem volt érvényben, még 1192-ben is megtagadta III. Béla királyunk a pápa erre irányuló kérését. Arról viszont meg vannak bizonyosodva, hogy a mese a kun harcos lenyakazásával még nem kerek, ezért kiegészítették azzal, hogy a leánymentés után a sebesült hős herceg a szépséges leány ölében pihen ki a harc fáradalmait.

A Lászlót szentté avatató III. Béla motivációi között – neveltetésének következtében bizánci mintára – elsősorban László egyházépítő tevékenysége, templom- és kolostoralapításai estek latba. Érdekes, hogy a szentté avatás indokai között ott szerepelt, hogy „kegyes” uralkodó volt. Sejthető, hogy az ő idejében ez a kifejezés is mást jelentett, azonban, ha a mai értelmében vesszük, kijelenthetjük, hogy egyébként is sokat tett a hajadonokért. Mivel nemcsak háborús helyzetekben fordultak elő leányrablások, hanem szerte az országban még nagyon is éltek a pogány népszokások, törvényileg is szabályozni kellett az ilyen típusú bűncselekményeket. Már István király is tett kísérletet a (jobb módú) leányrablók megfélemezésére, ő tíz tinó bírságot szabott ki rájuk, de nyilván nem volt elég hatékony a törvény, ha szigorítani kellett. László király törvénykönyvében a lányrablás már az emberöléssel egyenértékű bűncselekmény.

És hogy ma hogy áll a helyzet? A BTK az emberrablást 2–8 év szabadságvesztéssel bünteti. A leánymentés módját viszont mindenki alaposan gondolja át! Ha a sugárúton a diplomatánk úgy menti meg a diáklányt, hogy jól eltán-gálja a támadót, súlyos testi sértésért akár két évet is kaphat.

